

hierarchy of traditionally masculine and feminine traits, cultural and social traits. It is noted that the reduction of homophobic sentiments in society is possible due to legislative and educational activities at the institutional and personal levels of public relations: breaking negative gender stereotypes, implementing gender equality policy, anti-discrimination approach in the legislative sphere.

Keywords: *homophobia, heterosexuality, homosexuality, performativity, sexuality, queer theory, gender stereotypes, gender equality, gender identity.*

УДК 343.353

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-2-290-295

Олексій КРИЖАНОВСЬКИЙ[©]

кандидат юридичних наук

(Криворізький навчально-науковий інститут

Донецького державного університету

внутрішніх справ, м. Кривий Ріг, Україна)

КЛАСИФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Автором запропоновано два підходи щодо критеріїв класифікації кримінальних правопорушень працівників Національної поліції. Залежно від об'єктивних та суб'єктивних ознак складів конкретних кримінальних правопорушень наведено їх класифікацію за об'єктом кримінально-протиправних посягань. Основою другого підходу щодо класифікації досліджуваних правопорушень визначені окремі ознаки кримінологічної характеристики злочинності працівників Національної поліції. До таких ознак запропоновано віднести мотиваційно-цільову спрямованість використання службових повноважень та можливостей служби, характер цих можливостей, місце проходження працівником поліції служби, характер антисуспільної спрямованості особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

Ключові слова: *працівник Національної поліції, кримінальна відповідальність, класифікація кримінальних правопорушень, критерії класифікації, злочинність.*

Постановка проблеми. Вивчення будь-якого явища або процесу, розгляд їх характеристик та форм прояву неможливе без вивчення їх складових частин. Злочинність також не є винятком з цього правила. Особливості будь-якого виду злочинності (насильницької, економічної, корупційної тощо) визначаються специфічними ознаками та внутрішніми якостями кримінально-протиправних посягань (наприклад, особливостями суб'єкта кримінального правопорушення та домінуючими мотивами вчинення цього правопорушення, сферами кримінально-протиправних проявів та об'єктів, на які вони посягають).

Для надання характеристики конкретному виду злочинності необхідно виділити її складові елементи з урахуванням різних критеріїв, тобто класифікувати. Класифікація кримінальних правопорушень, а також ознак, що їх характеризують, дає змогу отримати дані про співвідношення суспільної небезпеки цих правопорушень, здійснити пошук ефективних заходів їх запобігання.

Питанням класифікації кримінальних правопорушень та окремих їх елементів у юридичній літературі приділялось достатньо уваги. Водночас дослідження питання класифікації кримінальних правопорушень, що вчиняються працівниками Національної поліції за сучасних умов, не мало комплексного характеру.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Питання злочинності працівників правоохоронних органів досліджували такі вчені, як: П. Андрушко, М. Бажанов, Л. Бріч, В. Борисов, В. Голіна, Н. Гуророва, О. Джуца, О. Дудоров, І. Зденик, С. Лихова, М. Мельник, А. Музика, В. Навроцький, В. Осадчий, В. Тацій, В. Сташис, В. Харченко, В. Хашев та ін. Водночас критерії класифікації кримінальних правопорушень, що вчиняються працівниками Національної поліції, не

© О. Крижановський, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5358-9758>

dozpu@ukr.net

набули універсального характеру і потребують додаткового дослідження.

Метою статті є визначення можливих критеріїв класифікації кримінальних правопорушень, що вчиняються працівниками Національної поліції, та напрацювання пропозицій щодо виділення видів таких правопорушень.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, підходи щодо критеріїв класифікації кримінальних правопорушень, що вчиняються працівниками Національної поліції, доцільно поділити на два види.

Основою першого є виділення як критеріїв класифікації об'єктивних та суб'єктивних ознак складів конкретних кримінальних правопорушень, насамперед, тих, що визначають працівників Національної поліції як одних з потенційно можливих виконавців цих правопорушень.

Класифікація кримінальних правопорушень працівників Національної поліції за допомогою наведеного критерію дасть змогу відобразити систему досліджуваних кримінальних правопорушень.

В основу другого підходу доцільно закласти окремі ознаки кримінологічної характеристики злочинності працівників Національної поліції. Такий підхід стане основою для розробки повної кримінологічної характеристики цього виду злочинності.

У науковій літературі наводяться узагальнені дані щодо кримінальних правопорушень, які вчиняються працівниками поліції. За даними В. Є. Боднара, працівники поліції найбільш схильні до вчинення кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності, з-поміж яких 27,3 % респондентів назвали зловживання службовим становищем, 19,7 % – одержання неправомірної вигоди, 19,7 % – перевищення влади або службових повноважень, 17,2 % – службову недбалість, 13,6 % – незаконне збагачення, 9,6 % – зловживання впливом, 5,5 % – провокацію підкупу, 4,5 % – службове підроблення [1, с. 56]. Майже такі самі висновки зробив і В. І. Дьордяй, який зазначає, що більшу частину кримінальних правопорушень, вчинених поліцейськими після реформування, становлять службові злочини, а саме їх частка становить від 78 до 84 %, зокрема в 2013 році – 81 %, 2014 році – 76 %, 2015 році – 70 %, 2016 році – 68 %, 2017 році – 65 % [2, с. 332]. Інші дослідники вважають, що до поширених кримінальних правопорушень працівників Національної поліції треба віднести, зокрема, передбачені ст. 127 «Катування» та ч. 2 ст. 365 КК України: «Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу, якщо вони супроводжувалися насильством або погрозою застосування насильства, застосуванням зброї чи спеціальних засобів або болісними і такими, що ображають особисту гідність потерпілого, діями, за відсутності ознак катування» [3, с. 6].

Проте працівниками поліції вчиняються не тільки кримінальні правопорушення проти здоров'я та у сфері службової діяльності, а й в інших сферах, де можливе використання влади або службових повноважень.

Залежно від об'єктивних та суб'єктивних ознак складів конкретних кримінальних правопорушень пропонуємо таку класифікацію кримінальних правопорушень працівників Національної поліції за об'єктом кримінально-протиправних посягань (з урахуванням особливостей інших елементів складів кримінальних правопорушень, які виділяють працівників Національної поліції як одних з потенційно можливих виконавців цих правопорушень): 1) проти здоров'я особи (ст. 127 КК України «Катування»); 2) проти власності (ст. 191 КК України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем»); 3) проти громадської безпеки (ст. 262 «Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем», ст. 263 КК України «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами»); 4) у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів (ст. 307 «Незаконне виробництво, виготовлення, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів», ст. 308 «Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» КК України); 5) проти встановленого режиму конфіденційної інформації, що є власністю держави, який забезпечує державну безпеку (ст. 330 КК України «Передача або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-

розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни»); 6) проти авторитету органів державної влади (ст. 359 КК України «Незаконні придбання, збут або використання спеціальних технічних засобів отримання інформації»); 7) у сфері службової діяльності (ст. 364 «Зловживання владою або службовим становищем», ст. 365 «Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу», ст. 366 «Службове підроблення», ст. 366-2» Декларування недостовірної інформації», ст. 366-3 «Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», ст. 367 «Службова недбалість», ст. 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою», ст. 368-5 «Незаконне збагачення», ст. 369 «Зловживання впливом», ст. 370 КК України «Провокація підкупу»); 8) проти правосуддя (ст. 371 «Завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою», ст. 372 «Притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності», ст. 373 «Примушування давати показання», ст. 374 «Порушення права на захист», ст. 381 «Розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист», ст. 387 КК України «Розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування») [4].

У кримінально-правовій політиці держави класифікація кримінальних правопорушень, зокрема тих, потенційними суб'єктами яких є працівники поліції, має значення для розробки програм запобігання злочинності, вдосконалення ведення кримінальної статистики, організації профілактичних заходів серед особового складу цього правоохоронного органу тощо.

Як зазначалось, основою другого пропонованого нами підходу щодо класифікації злочинності працівників Національної поліції є окремі ознаки кримінологічної характеристики цього виду злочинності. Як такі ознаки пропонуємо взяти мотиваційно-цільову спрямованість використання службових повноважень та можливостей служби, характер цих можливостей, місце проходження працівником поліції служби, характер антисуспільної спрямованості особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

За мотиваційно-цільовою спрямованістю використання службових повноважень та можливостей служби доцільно виділити такі види кримінальних правопорушень працівників Національної поліції: 1) кримінальні правопорушення, що вчиняються з метою отримання матеріальної або іншої вигоди; 2) кримінальні правопорушення, що вчиняються з метою вирішення неправильно зрозумілих службових завдань.

Кримінальні правопорушення, що вчиняються з метою отримання матеріальної або іншої вигоди, у структурі злочинності поліцейських посідають перші позиції у відсотковому співставленні з іншими кримінальними правопорушеннями. Ці кримінальні правопорушення, особливо пов'язані з прийняттям пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди, мають характер продовженого осмислення їх вчинення. Особи суб'єктів, які вчиняють такі кримінальні правопорушення, відрізняє та обставина, що вони, як правило, мають добру професійну кваліфікацію. Тому їх конфлікт із законом не пояснюється короткочасною спокусою або правовою необізнаністю.

Кримінальні правопорушення, що вчиняються з метою вирішення неправильно зрозумілих службових завдань, характеризуються, насамперед, короткочасним характером кримінально-протиправного посягання, викликаного раптовим конфліктом з потерпілою особою (зазвичай затриманим правопорушником). Такі кримінальні правопорушення вчиняються, як правило, через неправильне розуміння можливих методів вирішення службових завдань. Нерідко для підвищення відсотка розкритих кримінальних правопорушень або отримання визнання керівництвом професійної майстерності працівники поліції вдаються до так званих силових методів отримання показань або інших відомостей, спричиняючи потерпілим тілесні ушкодження або інші розлади здоров'я. Більшість суб'єктів цих кримінальних правопорушень вважають, що з метою розкриття кримінальних правопорушень можна використовувати незаконні методи, керуючись принципом, згідно з яким мета виправдовує засоби.

За характером можливостей використання службових повноважень доцільно виділити такі кримінальні правопорушення працівників поліції: 1) кримінальні правопорушення, що вчиняються з використанням повноважень, передбачених конкретною посадою у Національній поліції; 2) кримінальні правопорушення, що

вчиняються з використанням загальних для всіх працівників поліції прав і повноважень.

Кримінальні правопорушення, що вчиняються з використанням повноважень, закріплених посадовою інструкцією, характеризуються тим, що для досягнення своїх інтересів особа використовує наданні їй владні та службові повноваження, які є її професійним інструментом у повсякденній роботі. Наприклад, слідчий під час проведення огляду вилучає фінансові документи на підприємстві, результатом чого стає неможливість вчинити підприємством певні дії, обумовлені обов'язковою наявністю цих документів. Повноваження слідчого щодо вилучення речей і документів під час проведення огляду прямо передбачені ст. 237 КПК України [5]. У таких кримінальних правопорушеннях особа свідомо спрямовує свої службові можливості на вчинення незаконних дій для досягнення кримінально-протиправного результату.

Кримінальні правопорушення, що вчиняються з використанням загальних для всіх працівників поліції прав і повноважень, характеризуються вчиненням правопорушень поза сферою службової діяльності у буквальному розумінні. Під час вчинення таких кримінальних правопорушень особи використовують повноваження, надані усім працівникам поліції, визначені Законом України «Про Національну поліцію» і зрозумілі більшій частині населення, а також однострій, елементи екіпірування, службове посвідчення, спеціальні засоби тощо. Суб'єкти таких кримінальних правопорушень характеризуються зухвалістю, рішучістю, швидко реагують на ситуацію, що змінюється. Прикладом такого кримінального правопорушення може слугувати вчинення поліцейським грабежу з проникненням до місця зберігання товарно-матеріальних цінностей з використанням однострою та службового посвідчення. Використання зовнішніх атрибутів представника влади на початковому етапі вчинення кримінального правопорушення може надати поліцейському змогу безперешкодного проникнення до приміщення.

Залежно від місця проходження служби з урахуванням складу поліції, встановленого ч. 3 ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію» [6], доцільно виділити такі кримінальні правопорушення працівників поліції: 1) кримінальні правопорушення працівників кримінальної поліції; 2) кримінальні правопорушення працівників патрульної поліції; 3) кримінальні правопорушення працівників органів досудового розслідування; 4) кримінальні правопорушення працівників поліції охорони; 5) кримінальні правопорушення працівників спеціальної поліції; 6) кримінальні правопорушення працівників поліції особливого призначення; 7) кримінальні правопорушення працівників інших підрозділів, діяльність яких спрямована на виконання завдань поліції або на забезпечення її функціонування, рішення про створення яких ухвалюється керівником поліції за погодженням з міністром внутрішніх справ.

Класифікація кримінальних правопорушень за таким критерієм, як місце проходження служби має значення під час вивчення злочинності у конкретному структурному підрозділі органів поліції. Зважаючи на те, що кримінальні правопорушення працівники поліції вчиняють у зв'язку з наданими їм службовими повноваженнями, доцільно визначити перелік специфічних службових повноважень працівників того чи іншого підрозділу поліції, які вони можуть використовувати всупереч інтересам служби, порушуючи права, свободи та законні інтереси окремих громадян або у власних інтересах. Наприклад, згідно з п. 9 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, мають право здійснювати аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж згідно з положеннями статей 260, 263-265 КПК України [7]. Таке право надано тільки працівникам оперативних підрозділів, а тому кримінальні правопорушення з незаконним використанням спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації вчиняються переважно працівниками підрозділів кримінальної поліції, які застосовують методи оперативно-розшукової діяльності.

За характером антисуспільної спрямованості працівника поліції, який вчинив кримінальне правопорушення, пропонуємо виділити такі кримінальні правопорушення: 1) з агресивно-зневажливим ставленням до людини та її найважливіших прав і благ; 2) з корисливо-егоїстичною мотивацією; 3) з легковажно-безвідповідальним ставленням до виконання своїх обов'язків та загальних норм поведінки.

За характером антисуспільної спрямованості особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, тип працівника поліції з агресивно-зневажливим ставленням до

людини та її найважливіших прав і благ характеризується стійким комплексом негативних, аморальних потреб, системою відверто антигромадських поглядів. Порушники цієї групи мають спотворену уяву про поняття моралі, обов'язку, у них значно послаблене почуття провини і розвинене почуття сили і безкарності. Особи з таким психологічним портретом переважно вчиняють кримінальні правопорушення, об'єктом яких є життя та здоров'я людини, її честь та гідність.

Працівники поліції, схильні до вчинення кримінальних правопорушень з корисливо-егоїстичною мотивацією, ігнорують принципи соціальної справедливості та чесної служби. Вони усвідомлюють неприпустимість та незаконність своїх дій, проте це не стає їх переконанням. При цьому егоїстичне прагнення особистого задоволення потреб або невміння протистояти провокуючій ситуації, як правило, призводять до вчинення кримінального правопорушення. З часом досвід такої поведінки перетворюється на звичайний стереотип.

Особи з легковажно-безвідповідальним ставленням до виконання своїх обов'язків та загальних норм поведінки мають низький рівень правової свідомості. Вони не розуміють основні вимоги до служби і легковажно ставляться до їх виконання. Таке ставлення до службових обов'язків призводить до невиконання або неналежного їх виконання, що за умов заподіяння істотної шкоди може визнаватися кримінальним правопорушенням.

Висновки. Класифікація за різними критеріями кримінальних правопорушень, що вчиняються працівниками Національної поліції, має важливе кримінологічне значення, оскільки її запровадження орієнтоване на вирішення завдань запобігання злочинності цієї категорії осіб. Запропоновані класифікації кримінальних правопорушень працівників Національної поліції залежно від об'єктивних та суб'єктивних ознак складів конкретних кримінальних правопорушень та залежно від ознак кримінологічної характеристики цього виду злочинності створюють підґрунтя для розробки ефективної системи заходів їх спеціально-кримінологічного та індивідуального запобігання.

Список використаних джерел

1. Боднар В. Є. Запобігання корупційним злочинам, учиненим поліцейськими. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 2 (111). С. 55–60.
2. Дьордяй В. І. Причини та умови вчинення кримінальних правопорушень поліцейськими після реформування (кримінологічний аспект). *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 5. С. 331–333.
3. Неналежне поведіння в діяльності Національної поліції України: прояви, поширеність, причини: аналітичний звіт за результатами дослідження / заг. ред. Ю. Белоусова. Київ : ПП «Видавництво «Фенікс», 2017. 88 с.
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1&text=%D0%B2%D0%B8%D1%97%D0%BC%D0%BA%D0%B0#w1_2.
6. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
7. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.

Надійшла до редакції 31.05.2022

References

1. Bodnar, V. E. (2019) Zapobihannya koruptsiynym zlochynam, uchynenym politseys'kymy [Prevention of corruption crimes committed by police officers]. *Naukovyy visnyk Natsional'noyi akademiyi vnutrishnikh sprav*. № 2 (111), pp. 55–60. [in Ukr.].
2. D'ordyay, V. I. (2019) Prychyny ta umovy vchynennya kryminal'nykh pravoporushen' politseys'kymy pisllya reformuvannya (kryminolohichnyy aspekt) [Reasons and conditions for committing criminal offenses by police officers after the reform (criminological aspect)]. *Porivnyal'no-analitychne pravo*. № 5, pp. 331–333. [in Ukr.].
3. Nenalezhne povodzhennya v diyal'nosti Natsional'noyi politsiyi Ukrayiny: proyavy, poshyrenist', prychny: analitychnyy zvit za rezul'tatamy doslidzhennya [Improper behavior in the activities of the National Police of Ukraine: manifestations, prevalence, causes: analytical report on the results of the study] / general. ed. Yu. Belousov. Kyiv : «Phoenix Publishing House», 2017. 88 p. [in Ukr.].
4. Kryminal'nyy kodeks Ukrayiny vid 05.04.2001 [Criminal Code of Ukraine of April 5, 2001]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukr.].
5. Kryminal'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrayiny vid 13.04.2012 [Criminal Procedure Code

of Ukraine of April 13, 2012]. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1&text=%D0%B2%D0%B8%D1%97%D0%BC%D0%BA%D0%B0#w1_2. [in Ukr.].

6. Pro Natsional'nu politsiyu : Zakon Ukrayiny vid 02.07.2015 [On the National Police: Law of Ukraine of July 2, 2015]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>. [in Ukr.].

7. Pro operatyvno-rozhukovu diyal'nist' : Zakon Ukrayiny vid 18.02.1992 [On operational-search activities : Law of Ukraine of February 18, 1992]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>. [in Ukr.].

ABSTRACT

Oleksiy Krizhanovsky. Classification of criminal offenses committed by National Police officers. The article proposes two approaches to the criteria for classification of criminal offenses committed by National Police officers. Depending on the objective and subjective characteristics of specific criminal offenses, the classification of criminal offenses of National Police officers according to the object of criminal offenses (taking into account the peculiarities of other elements of criminal offenses, which identify National Police officers as one of the potential perpetrators these offenses). Based on this criterion, eight groups of criminal offenses have been identified: 1) against a person's health; 2) against property; 3) against public safety; 4) in the sphere of circulation of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues and precursors; 5) against the established regime of confidential information, which is the property of the state, which ensures state security; 6) against the authority of public authorities; 7) in the sphere of official activity; 8) against justice. The basis of the second approach to the classification of criminal offenses of the National Police identified certain features of the criminological characteristics of this type of crime. It is proposed to include such motivational and targeted orientation of the use of official powers and opportunities of the service, the nature of these opportunities, the place of service of a police officer, the nature of anti-social orientation of the person who committed a criminal offense. On the basis of these features, fourteen groups of criminal offenses were identified. The proposed classifications of criminal offenses of the National Police create the basis for the development of an effective system of measures for their special criminological and individual prevention.

Keywords: *employee of the National Police, criminal liability, classification of criminal offenses, classification criteria, crime.*

УДК 341.322

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-2-295-300

Дарія ЛАЗАРЕВА[©]
кандидат
юридичних наук,
доцент
(Дніпропетровський
державний
університет
внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна)

Андрій МЕЛЬНИЧЕНКО[©]
кандидат
юридичних наук
(Головне управління
національної поліції
в Дніпропетровській
області, м. Дніпро,
Україна)

ПОНЯТТЯ АГРЕСІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ: ІСТОРИЧНИЙ І ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Наголошено на правовій регламентації злочину агресії, який цілком виправдано вважається одним із найтяжчих міжнародних злочинів. Цей злочин становить серйозну загрозу для миру, безпеки та міжнародного правопорядку. Автором досліджено міжнародні документи, які передбачають склад злочину агресії і містять імперативну заборону його вчинення. Поліаспектно досліджено злочин агресії із звернення до історичного аспекту та текстів основних міжнародних документів, які розкривають сутність і зміст злочину агресії, а також передбачають дії, вчинення яких є підставою для кваліфікації злочину агресії.

Ключові слова: *злочин агресія, Міжнародний кримінальний суд, інститут індивідуальної кримінальної відповідальності, злочин проти людства, воєнний злочин, Статут ООН, Резолюції ГА ООН.*

© Д. Лазарева, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5987-6643>

lazareva_d@ukr.net

© А. Мельниченко, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5200-3006>

mav0978015258@gmail.com